

Forudindtagethed om rusmiddelproblemer kan præge nogle medarbejders tilgang til beboerne på botilbud for voksne med sindslidelser

På botilbud for voksne med sindslidelser har mange beboere rusmiddelproblemer. Undersøgelser viser, at personalets opfattelse af beboernes problemer med rusmidler indimellem er formet af implicite antagelser og forforståelser. Det er vigtigt, at disse opfattelser erstattes af indsatser baseret på faglig tilgang.

AF SIDSEL BUSCH, JULIE RAHBÆK MØLLER OG NANNA SCHMIDT

Sidsel Busch er antropolog, ph.d. og projektleder hos Kompetencecenter for Dobbelt diagnoser

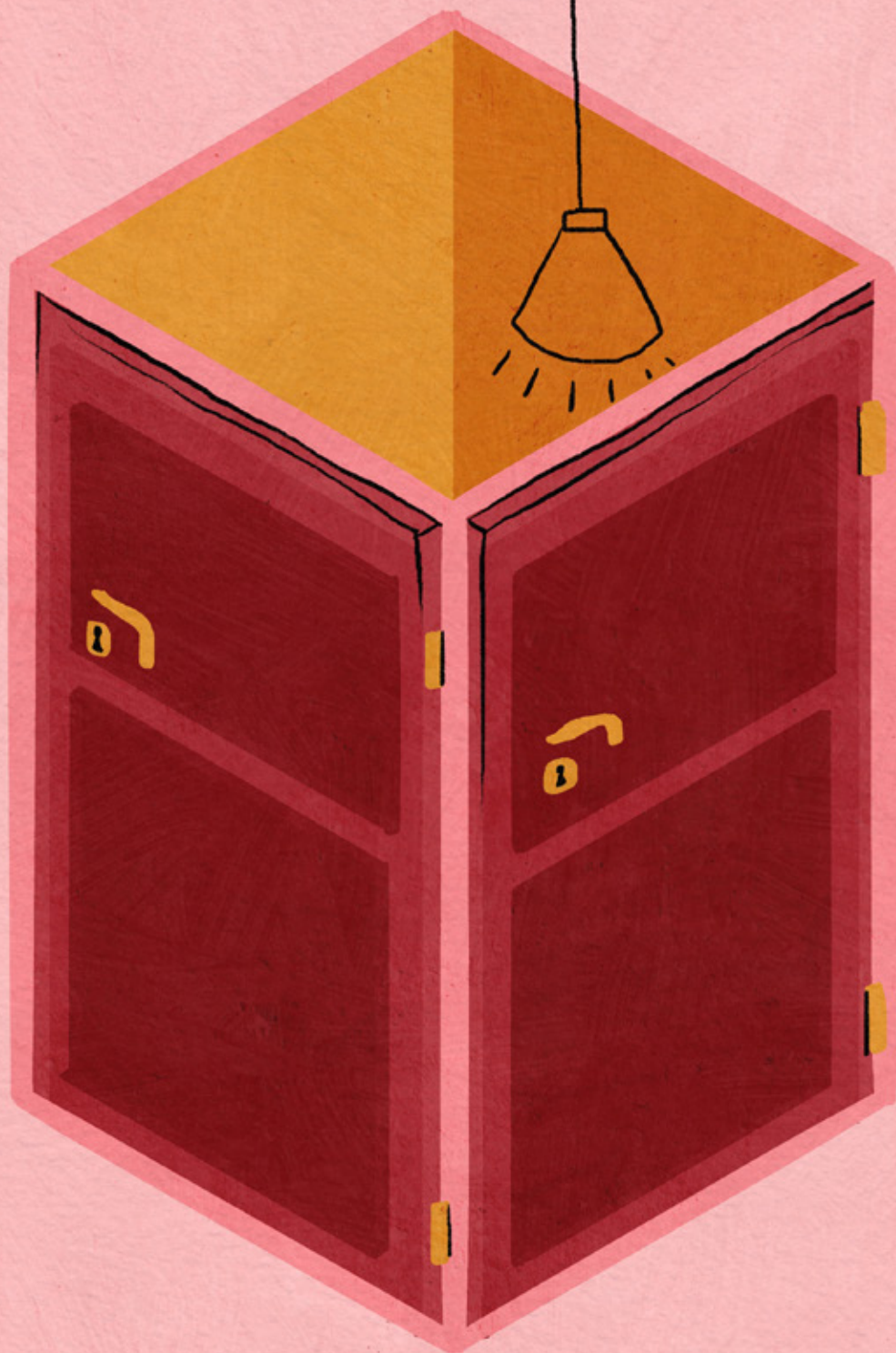

Julie Rahbæk Møller er antropolog, ph.d. og lektor på Københavns Professionshøjskole

Nanna Schmidt er antropolog og afdelingsleder hos URUS, der tilbyder udgående rusmiddelbehandling på botilbud i Københavns Kommune

I de senere år har problemer med beboeres brug af rusmidler på landets botilbud for voksne med sindslidelser fyldt både i offentligheden og politisk. I den offentlige debat om vold og fare på botilbuddene er beboernes rusmiddelbrug blevet fremhævet som en særlig udfordring, særlige pladser er blevet etableret i psykiatrien målrettet bl.a. botilbudsbeboere med rusmiddelproblemer, og Socialtilsynet har botilbuddenes tilgang til arbejdet med rusmidler i fokus. En første mindre kortlægning af rusmidler på botilbud (beskrevet i STOF nr. 30 i artiklen 'Kortlægning af brug og håndtering af rusmidler på botilbud') efterfulgt af en national kortlægning (1) igangsæt af Socialstyrelsen som et led i udviklingsarbejde med botilbudsområdet har vist, at hver tredje beboer på botilbuddene har rusmiddelproblemer, men at der findes få faglige indsatser på botilbuddene målrettet disse problemer. I kølvandet på kortlægningen har Socialstyrelsen igangsæt et samarbejdsprojekt med en række botilbud, der har til formål at udvikle en målrettet indsats til beboere med rusmiddelproblemer. I denne artikel vil vi vise, at der er god brug for at kunne klæde medarbejderne endnu bedre fagligt på, så der ikke risikeres forudindtaget og afmagt overfor beboernes rusmiddelproblemer.

Uønskede egenskaber ved beboere med rusmiddelproblemer anses som problemet

Det er kommunerne, der driver størstedelen af botilbuddene for voksne med psykiske lidelser, og deres opgave er at skabe muligheder for et selvstændigt og meningsfyldt liv for beboerne. Hvis en beboer har brug for rusmiddelbehandling, så tilbyder kommunerne ambulante behandling, og det ligger uden for botilbuddenes ansvarsområde. Der findes enkelte eksempler på samarbejdsaftaler mellem kommunal rusmiddelbehandling og botilbud. Men som regel skal mennesker, der bor på botilbud, møde op i et rusmiddelcenter ligesom alle andre for at modtage rusmiddelbehandling. Det er med andre ord ikke en del af personalets faglighed at udøve rusmiddelbehandling på botilbuddene. I den nationale kortlægning af rusmidler på botilbud har 41 procent af botilbuddene angivet, at de har en måde at arbejde på, som hjælper beboere med rusmiddelproblemer, mens ca. halvdelen angiver, at de mangler en tilgang eller indsats. De tilgange og metoder, botilbuddene nævner, de oftest arbejder med, når det drejer sig om rusmidler, er anerkendende relationspædagogik, motiverende samtaler og kognitiv terapi.

Som antropologer og forskere har to af denne artikels forfattere (Sidsel Busch og Julie Rahbæk Møller) langvarige feltarbejder på flere botilbud bag sig. Artiklens tredje forfatter (Nanna Schmidt) har som antropolog og afdelingsleder for et udgående tilbud om rusmiddelbehandling været med til at udvikle og skabe viden om udgående rusmiddelbehandling til beboere på botilbud, der ikke benytter sig af det ambulante tilbud om rusmiddelbehandling. Desuden har Sidsel Busch været involveret i kortlægningen af rusmidler på botilbud, bl.a. som samarbejdspartner på Socialstyrelsens nationale kortlægning.

Igennem årene har vi mødt fagpersoner, der fagligt og menneskeligt har udvist forståelse, engagement og faglighed, når beboere har problemer med relationer, hører stemmer, er angste, udviser voldsom adfærd mv. **Men beboernes brug af rusmidler – og de problemer, det kan skabe – ser oftere ud til at være noget, fagpersoner på botilbud blot 'holder ud'. Når de fortæller om beboernes brug af rusmidler, giver det indtryk af, at beboerne ikke får samme hjælp med problemer, rusmidler kan skabe, som med de problemer, botilbuddene traditionelt har set som deres område.** Nogle gange har vi ligefrem fået den oplevelse, at fagpersoner og botilbud ikke mener, at beboernes rusmiddelproblematikker er noget, de skal tage sig af, men at det primært er beboernes eget problem. Det er i vores erfaring gennemgående, at fagpersoner på botilbud ønsker den del af beboernes liv, der handler om rusmidler, væk. Vi har ofte hørt fagpersoner omtale rusmiddelbrug som noget, der kan "stoppes" eller "gå væk", og som beboerne "skal have styr på". "Beboerne skal ud af deres misbrug".

Når fagpersoner beskriver de udfordringer, rusmidler skaber på botilbud, handler deres retorik som regel om uønskede egenskaber ved de beboere, der bruger rusmidler. Dette viste sig bl.a. i den nationale kortlægning af rusmidler på botilbud, hvor alle landets botilbud fik tilsendt et spørgeskema, hvor de bl.a. blev bedt om at beskrive, hvilke udfordringer de oplever, beboere med rusmiddelproblemer giver. Her blev beboere med rusmiddelproblemer gennemgående beskrevet som en gruppe, som er besværlig og nogle gange nærmest umulig at arbejde med. Der blev peget på navnlig to grunde til det. Den ene handler om, at beboerne har en udfordrende adfærd og er involveret i mange konflikter.

"Det handler allermest om beboernes adfærd", som én skrev.

Andre skrev:

"Beboerne mangler motivation og engagement til at passe daglige pligter", "De følger ikke reglerne", "De overholder ikke aftaler", "De lyver", "De er ikke til at regne med".

I beskrivelserne af beboernes adfærd blev det som regel også fremhævet, at beboerne har en voldsom og kaotisk adfærd. Her er nogle af de ord, der blev knyttet på beboerne:

"udadreagerende, voldsom, irriterende, utilregnelig, støjende, generende, aggressiv, voldelig, truende, stort temperament".

Og videre:

"Beboerne er tilbøjelige til at optrappe konflikter over de mindste ting både indbyrdes og i relation til medarbejdere".

Den anden grund til, at beboere med rusmiddelproblemer anses som en besværlig gruppe, handler om, at problemerne med rusmidler gør beboerne mindre modtagelige for støtte og indsatser, fagpersonerne på tilbudene tilbyder. Beskrivelserne af de problemer, beboerne giver anledning til, tegner i al fald et billede af fagpersonale, der oplever, at de har svært ved at "komme igennem" til beboerne, som det ofte kaldes.

"Misbruget står i vejen", som flere skrev.

Her er nogle måder, det blev beskrevet på:

"Misbrug gør det svært at samarbejde med beboerne om aftalte mål og planer", "Medicin virker dårligere, når beboerne misbruger", "Det er svært at fastholde den medicinske behandling", "Nogle gange forhindrer misbrug, at medicinsk behandling igangsættes", "Det er svært at arbejde terapeutisk og hjælpe beboerne til ændringer i deres liv" og "Den terapeutiske behandling obstrueres på grund af misbruget".

Der er brug for at tage højde for kulturelle forforståelser

Som en del af vores mangeårige arbejde med botilbud, bl.a. feltarbejde og kortlægning, har vi fået væsentlige indsigter i, hvordan personalet på botilbud opfatter beboernes rusmiddelproble-

mer. Bl.a. har det vist sig, at noget af det, der skal udfordres og erstattes af en faglig tilgang, er forforståelser hos personalet om, hvad rusmiddelproblemer er og betyder. Denne del har fyldt mindre i offentlighedens søgelys og politisk set, men er ikke desto mindre afgørende for tilgangen til beboeren.

En forforståelse er opfattelser af et fænomen, fx rusmiddelbrug, vi som mennesker har – baseret på den kultur, vi vokser op i eller færdes i til daglig, fx et arbejdsmiljø – og som sjældent forhandles eller udfordres. Dvs. internaliseret viden, som vi hurtigt og automatisk trækker på, når vi forsøger at forstå et fænomen.

Fagpersonerne på botilbuddene lader ifølge vores observationer ofte til at have implicite antagelser om, hvad beboernes problemer med rusmidler består i. Det får let 'rusmiddelproblemet' til at fremstå naturligt og selvindlysende på trods af dets iboende kompleksitet. Der mangler derfor ofte en mere selvreflekteret tilgang på botilbuddene over for implicite kulturelle forforståelser – dvs. forudindtagelser – af rusmiddelproblemer samt ikke mindst en mere fagligt baseret tilgang. Når vi i denne artikel gengiver fagpersonernes beskrivelser af udfordringer, som beboere med rusmiddelproblemer skaber, er det ikke for at udstille deres holdninger som 'forkerte'. Vi ønsker ikke at anfægte udfordringernes realitet og slet ikke deres håndgribelige konsekvenser i det daglige arbejde. Pointen er, at de problemer, som rusmidler skaber, knyttes til den enkelte beboer på botilbuddene. Fagpersoner placerer så godt som altid problemet med rusmidler hos den enkelte. Det handler altså ikke så meget om rusmidler, livsvilkår, miljø, samfundsstrukturer eller andet, når fagpersoner beskriver problemerne med rusmidler, men om uønskede egenskaber ved de beboere, der bruger dem.

I mere uformelle dagligdagssnakke med fagpersoner på botilbud er det ikke kun individet, men også fællesskaber, som får en plads i årsagsforklaringer på rusmiddelproblemer. Fagpersonerne fortæller om beboernes svære opvækstvilkår som en medvirkende faktor til rusmiddelproblemer, og de påpeger, at miljøet på botilbud er med til at præge brugen af rusmidler:

"Misbrug smitter", som nogle fagpersoner kalder det, og så dét, at "botilbudsmiljøet er dødssygt", som en fagperson så ligefremt formulerede det.

"De mangler noget at lave, og de keder sig, og så er det nemt at falde i misbrug".

Fagpersoner omtaler altså også beboernes relationer og de sammenhænge, beboerne befinder sig i, som forhold, der er med til at skabe eller præge beboernes rusmiddelproblemer. Igennem årene har vi dog erfaret, at den relationsmæssige forståelsesramme, med fokus på levevilkår og de muligheder, botilbudsmiljøer rummer, er trængt i baggrunden til fordel for individorienterede forklaringer, der søger årsager og løsninger hos den enkelte (besværlige) beboer.

Forforståelserne af, hvad beboernes rusmiddelproblemer forårsages og præges af, påvirker bl.a., hvilke af beboerne fagpersonerne mener, har behov for hvilken hjælp og indsatser til deres rusmiddelproblemer. Når man går tæt på fagpersonernes beskrivelser af de problemer, rusmidler skaber, tegner der sig et billede af en nærmest prototypisk beboer med rusmiddelproblemer, der udfolder sig på simplificerede og helt igennem forventelige måder. Det er ham, der med fagpersoners egne ord:

"Ikke passer sine pligter, "ikke følger reglerne", "lyver", "ikke er til at regne med", "har en voldsom og kaotisk opførsel", "er støjende, generende, optrapper konflikter" osv.

Spørgsmålet er, om der er andre beboere med fx mere stilfærdige rusmiddelproblematikker, der slet ikke bliver udvalgt til at være i en målgruppe med behov for de og de indsatser, selvom de reelt har brug for det.

Som afdelingsleder for et udgående tilbud om rusmiddelbehandling (kaldet URUS) har en af artiklens forfattere (Nanna Schmidt) på tæt hold fulgt, hvad der sker, når fagpersoners mange forskellige tanker, holdninger og meninger om rusmidler på botilbuddene udfordres. URUS-behandlernes opgave er at gå i dialog med fagpersoner på botilbud om konkrete beboeres forløb og om faglige tilgange til rusmiddelbehandling samt at komme i dialog med beboerne for at øge forståelsen for beboernes perspektiv på rusmidlers rolle i deres liv. Erfaringen er, at en styrket faglig tilgang til rusmidler og øget inddragelse af beboernes perspektiv ofte gør det muligt at komme uhensigtsmæssige individuelle antagelser om beboerne til livs, finde nye måder at forstå beboernes adfærd og problemer, og dermed skabe nye afsæt for handling.

På botilbudsområdet møder vi ofte frustrerede fagpersoner, der oplever afmagt og føler, at de lader stå til ift. beboernes rusmiddelproblemer. Forhåbentligt kan Socialstyrelsens udviklingsarbejde – som nævnt i starten af denne artikel – bidrage til at klæde medarbejderne fagligt bedre på og derved give et modspil til medarbejdernes frustration. Vores hovedpointe er en opfordring til, at vi tydeliggør fagpersoners forforståelser om rusmidler, så de ikke kommer til at styre arbejdet. Vi glæder os til at følge udviklingen af området i de kommende år og bl.a. se, om, hvordan og hvor meget vi kan slippe og erstatte forforståelserne med faglighed.

Referencer:

(1) Socialt Udviklingscenter SUS (2019). Indsatser til mennesker med psykiske vanskeligheder og misbrug. Screening af indsatser på botilbud og på boformer for hjemløse. København: Socialt Udviklingscenter SUS.